

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ 2019. Г. – ЕСТОНИЈА, ЛЕТОНИЈА И ЛИТВАНИЈА

Сажетак: Циљ овог чланка је да прикаже изборну позадину, логистику и резултате избора за тзв. „Европски парламент“ (тј. парламент Европске уније) маја месеца 2019. г. у три тзв. „Балтичке државе“ – Естонији, Летонији и Литванији. Битност ове три државе за Европску унију не лежи у томе да су оне економски гиганти, поседују рудна и остала природна богатства или имају развијене технологије већ једино у томе што су геополитички на границама Русије – традиционалног непријатеља Запада. Самим изборима за Европски парламент се на Балтику не придаје велики значај обзиром да је утицај ових земаља на доношење политичких и других одлука у Бриселу крајње миноран нити су резултати избора у овим државама битни за тзв. „Бриселску бирократију“.

Кључне речи: Балтик, Естонија, Летонија, Литванија, Европска унија, Европски парламент, избори, еуроскептицизам

Уводне напомене

Три „Балтичке државе“ – Естонија, Летонија (Латвија) и Литванија припадају европском региону „Балтичких земаља“ са површином од 175,015 кв. км. и популацијом (2010. г.) од 6,607,400 становника чији се број из године у годину осетно смањује услед два главна разлога: 1) негативног природног прираштаја, и 2) екстремне емиграције на Запад. Примера ради, у последњој години егзистенције СССР-а, Литванија је имала 3,7 милиона становника док данас тај број реално не прелази 2,8 милиона становника. Све три „Балтичке државе“, засада једине са простора бившег СССР-а, су постале чланице Европске уније (ЕУ) и НАТО пакта 2004. г. а данас су у Шенгенској зони као и у зони Европске монетарне уније (ЕМУ).

Такозвани Европски парламент (ЕП), који је уствари парламент Европске Уније а не Савета Европе или неке друге свеевропске организације је једи-

* sotirovic@global-politics.eu

на институција ЕУ чији се састав директно бира од стране грађана исте. ЕП је све до 1979. г. имао минорну улогу у систему „европских“ институција, тј. садашње ЕУ али је од те године, када су организовани по први пут избори за ЕП улога овог парламента постепено постајала све важнија у компликованом и бирократизованом систему одлучивања. Постепено је ЕП добио право да одлучује о садржини већине законских платформи ЕУ заједно са Саветом ЕУ и коначно је постао најутицајнија институција за избор новог председника и чланова Комисије ЕУ и на тај начин знатно променио институционалне односе у оквиру система одлучивања ове супранационалне организације или европске супердржаве. Ипак, у оквиру овог система постоји тзв. „демократски дефицит“ – термин који се у стручној литератури превасходно односи на још увек недовољно јаке компетенције ЕП обзиром да ова институција још увек не функционише као врховно законодавно тело ЕУ.

Естонија

Ова најмања „Балтичка држава“ је за чланове Европског парламента гласала 26. маја. Број парламентарних представника које даје Естонија је 6 (у случају евентуалног неучествовања Велике Британије због Брексита у процесу парламентарних избора Естонија би добила још једно место у ЕП). Да се подсетимо да највећи број парламентарца (751) долази из најмногљуднијих земаља чланица ЕУ – из Немачке 96, из Француске 74, из Велике Британије 73, из Италије 73, из Шпаније 54, из Пољске 51, итд.

Са логистичке тачке гледишта, у Естонији је могуће гласати преко интернета (online), могуће је рано гласање, гласање поштом у Естонији, гласање поштом из иностранства као и гласање у одређеним дипломатским представништвима (амбасадама) Естоније. Изборни систем у принципу помаже особама са телесним проблемима. Није могуће гласати за другог (proxyvoting). Надлежна изборна институција је Национални комитет за изборе.

Држављани Естоније су аутоматски регистровани и за гласање након регистрације места пребивалишта у Естонији. Ипак, пре самог гласања на гласачким местима, сви регистровани гласачи добијају поштом тзв. „гласачке карте“ на адресе пребивалишта на којима су званично пријављени. Обзиром да је у Естонији могуће гласање преко интернета, сви они гласачи који желе да искористе ову техничку могућност и повољност претходно морају да траже и добију „електронску гласачку картицу“ на адресу своје званично регистроване електронске поште.

Гласање преко интернета у суштини омогућава свим грађанима Естоније који су званично регистровани са бирачким правом да гласају из било које земље на свету са било ког рачунара који је прикључен на интернет. Држављани било које чланице ЕУ а који немају естонско држављанство се аутоматски региструју као „електронски“ гласачи под условом да су регулисали свој боравак и статус у Естонији према естонским законима о пребивалишту.

За шест места у ЕП у Естонији, према социолошким истраживањима јавног мњења, највише шанси за улазак у ЕП је имало седам партија:

1. Реформска партија Естоније – Листу је предводио бивши заменик председника ЕУ Комисије за дигиталне везе Андрус Ансип. Следио га је бивши премијер Тави Роивас док је на трећем месту партијске листе био тренутни еуропарламентарца Урмас Пает. На листи се нашао под бројем 5 и бивши министар Кале Палинг.
2. Партија центра Естоније – Од свих кандидата са листе ове политичке партије најпознатији је био Јана Том, тренутни еуропарламентарца.
3. Социјалдемократе Естоније – Једна од најјачих партија у земљи.
4. Конзервативна народна партија Естоније – Партија типа немачке ЦДУ и савезник италијанског премијера Салвинија.
5. Про Патриа – Листу ове партије десног центра је предводио генерал Рихо Терас, бивши командант естонских одбрамбених снага.
6. Зелени Естоније – Листу је предводила Евелин Илвес, бивша супруга бившег председника Републике Естоније Томаса Хендрика Илвеса и бивша извршитељица за комуникације.
7. Естонија 200 – Ова минорна партија је такође поднела своју листу од девет кандидата за ЕП иако је на недавним естонским парламентарним изборима остварила катастрофалне резултате.

На основу коначних резултата мајских избора за ЕП само су четири партије освојиле места у парламенту:

1. Реформска партија Естоније – 2 места (26,2%)
2. Социјалдемократе Естоније – 2 места (23,3%)
3. Партија центра Естоније – 1 место (14,4%)
4. Конзервативна народна партија Естоније – 1 место (12,7%)

За разлику од предходних (2014. г.) избора за ЕП када није било еуроскептика изабраних у Естонији, ова земља је 2019. г. послала у парламент једно еуроскептика (Конзервативна народна партија Естоније).

Летонија

Летонија је за ЕП гласала 25. маја, дакле дан раније у односу на суседне „Балтичке сестре“ – Естонију и Литванију. Летонија је имала 1,553,556 регистрованих гласача а као ЕУ чланица припадало јој је 8 места у ЕП. У случају да Велика Британија не гласа за ЕП, Летонији није дато ни једно додатно место.

Према летонском изборном закону, за разлику од естонског, није могуће гласати преко интернета. Рано гласање је могуће као и гласање преко поште из земље или из иностранства. За разлику од случаја Естоније или Литваније, није могуће гласање у летонским амбасадама. Гласање за другога (прохувотинг) такође није могуће као и у естонском и литванском случају.

У Летонији је Централна изборна комисија надлежна државна институција за изборни мониторинг и верификацију изборних резултата. Држављани Летоније који имају статус сталних житеља морају бити предходно регистровани да би добили могућност гласања у техничком смислу. Након регистрације

им се одређује гласачко место које зависи од званичне адресе пребивалишта грађана.

Држављани Летоније који тренутно не живе у земљи могу да гласају поштом или на одређеном бирачком месту у Летонији. Држављани других земаља ЕУ који живе у Летонији морају лично или преко поште да поднесу захтев за гласање Централној изборној комисији. Регистрација бирача се мора обавити до 30 дана пре изборног дана за све бираче.

На изборима за ЕП у Летонији је највише шанси имало шест странака које су се бориле за неко од осам места у парламенту колико припада овој земљи. Од укупног броја кандидата 70% су били мушкарци а 30% жене. Међу кандидатима су била два са држављанством САД и по један са држављанством Канаде, Немачке и Шпаније. Три од седам водећих партија на изборима за ЕП нису ни постојале на претходним изборима пре пет година (2014. г.): Нова конзервативна партија, Покрет за! и Ко је власник државе?

Профили најјачих шест странака које су се појавиле на изборима би изгледали овако:

1. Јединство – Листу ове политичке странке је предводио бивши премијер Летоније и тренутни заменик председника Европске комисије Валдис Домбровкис. У земљи популарна парламентаркиња Сандра Калниете је била на другом месту изборне листе.
2. Социјалдемократска партија – Партија левог центра која се бори за друштвену правду и све остале класичне принципе европске социјалдемократије.
3. Нови конзервативци – Андис Кудорс, експерт за хибридне опасности и кибернетску безбедност, је предводио листу ове странке. На другом месту листе је био парламентарца Гатис Еглитис који је уједно и председавајући Комитета за европске односе летонског парламента док је на трећем месту листе била чланица летонског парламента Линда Озола.
4. Развитак/За! – Носилац листе је био Иварс Ијабс водећи академски стручњак из области политичких наука док је на другом месту била жена бизнисмен Баиба Рубеса. Треће место је било резервисано за дипломаткињу Иеву Илвес која је иначе супруга бившег естонског председника Томаса Илвеса.
5. Унија зелених и фармера – Листу ове партијске политичке коалиције је предводила бивша министарка финансија Дана Реизнице-Озола.
6. Национална алијанса – Члан ЕП Робертс Зиле је предводио листу ове странке док је на другом месту била министарка културе Даце Мелбарде.

Коначни резултати расподеле места у ЕП након мајских избора за Летонију су:

1. Ново јединство – 2 места (26,24%)
2. Социјалдемократска партија – 2 места (17,45%)
3. Национална алијанса – 2 места (16,4%)
4. Развитак/За! – 1 место (12,42%)
5. Унија летонских Руса – 1 место (6,24%)

Летонија је 2019. г. у ЕП послала још једног еуроскептика за разлику од 2014. г. када је у ЕП отишао само један еуроскептик. Оба еуроскептика који одлазе у ЕП из Летоније су из партије Ново јединство.

Литванија

Ова највећа и најмногљуднија „Балтичка држава“ је за ЕП гласала 26. маја када се истовремено гласало у овој земљи за председника државе (други изборни круг). Јасно је да су председнички избори и кампања били много важнији од истих за ЕП па су ови други избори и одржани истог дана када и други изборни круг за председника државе како би излазност бирача била што већа. Иначе, избори за ЕП не привлаче много пажњу јавности обзиром да сва истраживања јавног мњења јасно показују да већина бирача нема великог поверења у институције ЕУ нити види неке веће конкретне користи од функционисања ЕП поготово стога јер овај парламент у пракси не обавља основну функцију у свим парламентарним демократијама – законодавну.

Литванија у ЕП шаље 11 парламентарца а у случају не гласања Велике Британије овој балтичкој републици није била предвиђена могућност доделе још једног или више места у парламенту (за разлику од Естоније). Са логистичке тачке гледишта, у Литванији није могуће гласање преко интернета, гласање поштом у иностранству или из иностранства нити је могуће гласање уместо другог (прохувотинг). Могуће је гласање пре званичног изборног дана, гласање поштом као и гласање у одређеним дипломатским представништвима у иностранству. Гласачи са посебним потребама уживају и посебан третман за време гласања. Тзв. Централна изборна комисија је задужена за организовање и спровођење логистичке подршке изборима.

Литвански држављани који имају пријављено стално место пребивалишта у земљи добијају пре гласања гласачку карту, тј. позив за гласање са свим потребним пратећим информацијама. За литванске држављане који живе у иностранству је предвиђена посебна гласачка процедура у литванским дипломатским представништвима. За ову врсту гласача је предвиђен електронски систем регистрације који региструје име гласача на гласачку листу тачно одређене амбасаде или конзулата Литваније у иностранству. Држављани других земаља ЕУ који живе и раде у Литванији морају да буду регистровани у пребивалишном регистру и на основу свог званично регистрованог статуса остварују своја бирачка права.

Према социолошким истраживањима јавног мњења непосредно пред изборе шест политичких партија су имале највеће шансе да расподеле између себе 11 места у ЕП резервисаних за Литванију:

1. Отаџбински савез-Литвански хришћански демократи – Класична локална копија немачке ЦДУ и највећа националистичка и русофобска партија у земљи. Тесно су повезани са Ватиканом и главни заговорници спољне политике САД, НАТО и ЕУ. Кандидаткиња ове странке је ушла у други круг овогодишњих председничких избора у коме је добила једну трећину гласова бирачког тела.
2. Социјалдемократска партија Литваније – Реформисана и препакована бивша КП Литваније из времена СССР која је дала првог председника Литваније након обнове независности 1991. г. (Алгирдас Бразаускас). Партија припада ширем кругу левог центра и од свог главног конкурента на политичкој сцени (хришћански де-

мократи) се највише разликује по питању спољне политике у томе што није уопште русофобична и умерено је прозападно оријентисана.

3. Либерални савез Републике Литваније – Главни коалициони партнер у парламенту хришћанским демократама. Партија која је у прошлом мандату огрезла у корупцији и примању мита тренутно је у круцијалној реконструкцији у намери да поврати рејтинг код бирача.
4. Партија рада – Ова странка покушава да створи сопствени имиџ као литванске варијанте британских лабуриста. Рејтинг странке је опао након скандала са пореклом финансирања странке од пре неколико година а сама странка покушава да тај рејтинг поврати нереалним предизборним обећањима о знатном повећању личних доходака и скоку животног стандарда.
5. Литвански савез пољопривредника и зелених – Релативно нова политичка странка која је победила на прошлим парламентарним изборима али чији је кандидат за председника државе (тренутно премијер) изгубио још у првом кругу гласања у мају ове године. Странка је пропагандно-популистичког карактера која иза себе има неколико афера и иза које стоји крупан пословни капитал сумњивог карактера и порекла.
6. Ред и правда – Партија десног центра коју је основао и предводио бивши председник Роландас Паксас (2003. г.–2004. г.) а који је једини председник Литваније над којим је спроведен (успешно) парламентарни импичмент. Странка је повезана са политичарима и пословним људима из Русије и заговара политику сарадње са Руском Федерацијом.

Резултати избора за ЕП у Литванији су највише столица у парламенту донели конзервативцима, тј. хришћанским демократама:

1. Отаџбински савез-Литвански хришћански демократи – 3 места (19,74%)
2. Социјалдемократска партија Литваније – 2 места (15,88%)
3. Литвански савез пољопривредника и зелених – 2 места (12,56%)
4. Партија рада – 1 место (8,99%)
5. Либерални савез Републике Литваније – 1 (6,59%)
6. Независни кандидат Аушра Малдеикиене 1 место (6,51%)
7. Изборна акција литванских пољака-Унија хришћанских породица –1 место (5,5%)

Што се тиче питања еуроскептицизма и избора за ЕП, од свих тзв. “Балтичких земаља” највећи пораст овог политичког феномена у односу на претходне изборе за ЕП је остварен у Литванији. Наиме за разлику од 2014. г. када је Литванија у ЕП послала само једног еуроскептика, 2019. г. их у ЕП иде три (лабуристи и пољопривредници-зелени).

Литература:

1. Algirdas Gričius (projekto vadovas), *Europos Sąjunga: Institucinė sąranga ir politikos aktualijos*, Vilnius 2000.
2. Bengt Jacobsson (ed.), *The European Union and the Baltic States: Changing Forms of Governance*, London–New York 2010.

3. Borisas Melnikas, Eugenijus Chlivickas, Tomas Razauskas, Vida Pipirienė, *Europos Sąjunga: Plėtros procesai*, Vilnius 2011.
4. David Gowland, Richard Dunphy, Charlotte Lythe, *The European Mosaic*, Third Edition, Harlow, England 2006.
5. Desmond Dinan (ed.), *Encyclopedia of the European Union*, London 1998.
6. Gintaras Švedas (ed.), *Lithuanian Legal System under the Influence of European Union Law*, Vilnius 2014.
7. John O'Brennan, *The Eastern Enlargement of the European Union*, New York–London 2006.
8. John Peterson, Michael Shackleton, *The Institutions of the European Union*, Second Edition, Oxford–New York 2006.
9. José M. Magone, *Contemporary European Politics: A Comparative Introduction*, London–New York 2011.
10. Karlis Bukovskis (ed.), *Euroscpticism in Small EU Member States*, Riga 2016.
11. Klaudijus Maniokas, *Europos Sąjungos plėtra ir europeizacija: Vidurio ir Rytų Europos valstybių įsijungimas į Europos Sąjungą*¹, Vilnius 2003.
12. Knud Erik Jørgensen, Mark A. Pollack, Ben Rosamond (eds.), *Handbook of European Union Politics*, London–Thousand Oaks–New Delhi 2007.
13. Paul G. Lewis, Zdenka Mansfeldová (eds.), *The European Union and Party Politics in Central and Eastern Europe*, New York 2006.
14. Peter Van Elsuwege, *From Soviet Republics to EU Member States: A Legal and Political Assessment of the Baltic State's Accession to the EU*, Vol. I–II, Leiden–Boston 2008.
15. Richard Balme, Didier Chabanet, *European Governance and Democracy: Power and Protest in the EU*, Lanham 2008.
16. Rodney Leach, *Europa: Glausta Europos Sąjungos enciklopedija*, Vilnius 2007.
17. Simon Hix, *Europos Sąjungos politinė sistema*, Vilnius 2006.
18. Simona Piattoni (ed.), *The European Union: Democratic Principles and Institutional Architectures in Times of Crisis*, Oxford 2015.
19. Susanne Jungerstam-Mulders (ed.), *Post-Communist EU Member States: Parties and Party Systems*, Burlington, VT 2006.
20. Thomas M. Magstadt, *Contemporary European Politics: A Comparative Perspective*, Belmont, CA 2007.
21. Yvonne Goldammer (ed.), *The Long Road of Small Countries into the Enlarged European Union: Challenges for New Member States, in particular the Baltic Countries, in Implementing and Applying EU Law*, Vilnius 2006.

Интернет странице

1. BalticReview: www.baltic-review.com
2. European Parliament: <http://www.europarl.europa.eu/portal/en>
3. European Union: www.europa.eu
4. Politico: <https://www.politico.eu>
5. TheBalticTimes: www.baltictimes.com
6. Национални комитет за изборе (Естонија): <https://www.valimised.ee/en>
7. Централна изборна комисија Републике Летоније: <https://www.cvk.lv>
8. Централна изборна комисија Републике Литваније: <https://www.vrk.lt>

2019 EUROPEAN PARLIAMENT ELECTIONS – ESTONIA, LATVIA, LITHUANIA

Summary: The aim of this article is to present electoral background, logistics, and results of the elections for the so-called „European Parliament“ (in fact, the Parliament of the European Union) held in May 2019 in three the so-called „Baltic States“ – Estonia, Latvia, and Lithuania. However, the real importance of these three states for the European Union is only of the geopolitical but not of economic, natural resources or technological nature as they are bordering Russia – old/new enemy of the West. The elections for the Parliament of the European Union are not of high importance in the Baltics for the very reason that the influence of these three nations on the common politics of the European Union is very weak. On the other hand, the electoral results in the „Baltic States“ are not of significant importance for the „Brussels bureaucracy“.

Key words: Baltics, Estonia, Latvia, Lithuania, European Union, European Parliament, elections, Euroscepticism